

AZ ÚJ MAGYARORSZÁG FELÉ.

annak a történelemben időpontok, amikor a felülete-
sebb szemlélő és a gyöngé hitű ember hosszú időre
elbukottnak látja a haladás ügyét, pedig a napi ese-
mények sötét káosza mögött már felkelőben van az
új korszak napja.

Ilyen lehetett a hangulat Magyarországon 1848.
február hava végén „mikor a francia forradalom már
kitört, de híre még nem érkezett meg, a kormánypártnak legfel-
világosultabb elemei is ellenezték ... a jobbágyfelszabadítást
és csak valami megkésett félrendszabállyal óhajtottak port hin-
teni a tömegek szemébe, mi ép oly hatástalan maradt volna,
mint az önkényes örökváltság vagy a birtok- és hivatalképes-
ség általános elvének törvénybe igtatása. Sőt még a február
24-iki forradalom első rémhíre sem ábrándította ki őket. Addig,
míg azt hihették, hogy hatalmukat a rendőrség és a katonaság
szuronyaival továbbra fentarthatják, nemcsak engedni nem akar-
tak, hanem a legkihívóbban szembeszálltak a közvéleménnyel
s hogy szabaduljanak tőle, az országgyűlés berekesztésével
szerettek volna magukon segíteni. A párisi események első
hírére gróf Apponyi György, a kancellár, a kormánypárt esze,
azt írta pozsonyi barátainak, hogy „ily helyzetben engedménye-
ket akarni kicsikarni, politikai bűn volna, de hiábavaló is lenne,

mert erre rá nem állanánk.” Ily gondolkodás mellett magok idézték föl a zivatart, mely végkép összetörte, elsodorta a fennálló politikai rendszert és embereit.”*)

Ma is vészujósló morajjal dübörög az orosz forradalom egyre hatalmasabb árja; minden civilizált államban a szocializmus a legelső politikai tényező lett s vele szövetkezve döntögeti meg a szabadgondolkodó polgárság Róma igáját; az inkvizíció földje is megmozdult s a klerikalizmus és a kapitalizmus kettős rabláncán sínylődő népe megtalálta a maga vezéreit; a konzervatív Angliában egyre ellenállhatatlanabb lesz a nép nyomása a lordok és az egyház ellen; Franciaország ép ezekben a hetekben vívja utolsó diadalmas csatáját a klerikalizmus ellen és a lelki sötétségtől megszabadult népe türelmetlenül várja, hogy a törvényhozás mielőbb hozzákezdjen a nagy szociális alkotásokhoz, melyeknek utolsó és kikerülhetetlen étapeja — mint a szocialista miniszter Viviani, a kormány munkásprogramjának kifejtője hirdeti — a termelési eszközök államosítása; még a porosz junkerizmus uralma is megingott és II. Vilmos egy utolsó és kétségbeesett kísérlettel igyekszik a diadalmas demokráciát feltartóztatni.

Mindenütt alkotó élet, a nagy néptömegek győzelmes előnyomulása, kitartó és eredményes harc nagyobb jólét, nagyobb műveltség, nagyobb politikai szabadság után. A klerikalissá vedlett nacionalizmus végóráit éli és a természettudományi megismerés és a proletariátus gazdasági szervezkedése által megtisztított levegőben napról-napra nő és erősödik az öntudatra jutott népek munkás demokráciája.

Ez alatt itt nálunk az agrár-feudális reakció vidám napokat él. Szövetségeseit, a hiszékeny és szüklátó körű kispolgárságot becsapva a vezényszó-szélmalomharc kókleri lármája közepeit elsikkasztotta az önálló vámterületet és most javában lakmározik a Tisza-korszak megvetett húsosfazékain és egyetlen politikai bölcsesége odairányul, hogy az általános, titkos választó jog helyett „valami megkésett félrendszabállyal hintsen port a tömegek szemébe”. Közben az országgyűlésen szövik bornírt vagy tudatlan terveiket s a kivándorlás borzalmas vérvesztését börtönnel és kuli-importtal akarják gyógyítani az esztelenek! A kötött birtok rémséges kórját paraszthitbizományokkal akarják fokozni s a magyar nemzet egyedüli forradalmi kovászát, a

*) Acsády: *A magyar jobbágyosság története*. 499—500 l.

szervezett munkásságot sztrájk törvénnyel akarják lenyűgözni, amelytől még az okosabb munkaadók is visszarettennek. S miközben — különben lecsendesült és megjuhászkodott — hazafias frázisaikkal igyekeznek a polgárságot továbbra is hipnotizálni, kultuszminiszterük kijelenti, hogy a nemzeti kultúra főeszköze nem az iskola, hanem a hadsereg. Ezalatt zsidó bankárait baráti ölelgetése mellett sajtójuk egy része nyílt antiszemitaizmusban utazik, a tudományegyetemen feltűnik a kereszt s minden nap felbukkan egy-egy kompilátor professzoruk, aki „csalhatatlan” szert talált fel a szocializmus elpusztítására . . . ők, kik a mértékrendszer egységeit nem ismerik és a jámbor fiahordót szemérmetlen képnek minősítik . . .

És bár főorgánunk mindezt örömpesve nézi és a 48 bölcs fejlődésének minősíti a világtól elmaradt junkerek kába utópiáit, s bár ők szentül hiszik, hogy „hatalmukat a rendőrség és a katonaság szuronyaival tovább fentarthatják”: minket ne tévesszen meg a közelség illúziója és vegyük észre, hogy a diadalmas demokrata, szabadgondolkodó és szocialista nyugat-európai élet közepette már alapjaiban megingott ez az agrár-feudális világ s a történelmi erők kis marionettjei, az ő nagy államférfiaik, nem a születendő élet, hanem a halál táncát járják...

Az se csügghessen el, hogy ma hiányzik a parlamentben a Kossuth Lajosék bátorlelkű és nagy látókörű csapata, mely felismerte, hogy Bécs ellen nép nélkül csak operett-forradalmakat lehet csinálni s hogy a köznemesség a főrendiség ellen csak a nép szövetségével, a jobbágyfelszabadítás testvéresítő mámorában vívhatja ki a maga osztályharcát. A mai úri parlament kurucái között nincs senki aki észrevenné, hogy a mai gyarmat-Magyarországból a független Magyarországot csakis a magyar nép millióinak anyagi és erkölcsi erőforrásaiból lehet megteremteni.

Lehet, hogy a történelmi fejlődés vaskényszere az utolsó percben meg fogja teremteni azt a parlamenti minoritást, mely a kikerülhetetlen haladás élére áll. De ha a klerikális és nacionalista frazeológia végleg is tönkretette volna a mai parlament szellemi és erkölcsi erőit: mindez a helyzeten nem változtat, mert — nolens-volens — sohasem voltunk annyira benn a nyugat-európai kultúrfejlődés árában, mint jelenleg. És hiába minden hatalmi őrzőgés: a „lelketlen izgatokat” többé nem lehet elnémítani. Hisz az egész mai rendszer egy óriási, lelketlen izgatás. Ne felejtjük: ami a Jakaboknak harminc év munkájával nem

sikerült, azt a tulipánkormány egy fél év alatt végrehajtotta: félébresztette az osztályöntudatot abban a magyar tanítószágban, mely évtizedeken át hatalmuknak legbiztosabb támasza volt.

A hatalmas és forradalmi mezőgazdasági proletariátus — félelmetes hadsereg, melyhez hasonló, Oroszországot kivéve, nincs Európában! — az öntudatos és kultursóvár ipari munkáság; a fejlődő ipari kapitalizmus, melyet a feudalizmus nem akar a csecsemő-pólyából kiengedni; a szellemi proletárok száz-ezrei: íme, az új Magyarország le nem teperhető, győzedelmes erői.

* * *

Ezek az erők — az egyetemes európai fejlődésre támaszkodva — előbb vagy utóbb ki fogják erőszakolni az általános választójogot. Parlamenti küzdelmek árán egy a feudalizmus nyomása alul felocsúdott 48-as kisebbség — formailag többség is lehet — vezetése alatt, vagy a dinasztia által, miként Ausztriában, a feudalizmusra ráerőszakolva, vagy forradalmi tényekkel kivíva a győztes orosz forradalom utóhullámaként: így vagy amúgy, de a közel jövőben meglesz az általános választójog. És ha meglesz: elérkezett az Új Magyarország megalkotásának ideje.

Talán soha sem nehezedett a fontos és bonyolult feladatok ilyen tömege magyar politikusokra, mint amilyennel az új korszak emberei fognak szemben állani.

Az íróknak, kutatóknak és szociálpolitikusoknak az a kis csapata, mely idáig izoláltan dolgozott eszményeiért, keresve az igazságot és szinte l'art pour l'art hintve a modern haladás eszméit, gúny, rágalom és gyanúsítás s mindössze néhány száz ember rokonszenves megértése által kísérve: ama lehetőség, sőt kötelesség elé fog kerülni, hogy eszméiknek gyakorlati megvalósítására módot és eszközöket jelöljön ki.

És ez a feladat nemcsak tárgyilag lesz a legnehezebbek egyike, hanem ezt a csoportot súlyos lelki dilemmák elé is fogja állítani, olyan dilemma elé, melyet a nagy nyugoti államok politikusai nem ismernek.

Csak természetes, hogy mi, kik a XIX. század végének és a XX. század elejének szociológiáját és szocializmusát tanulmányoztuk: eszmékben egyek vagyunk azokkal, akik a nagy nyugoti demokráciák avant-garde küzdelmeit vezetik. Természetes, hogy figyelmünk, érdeklődésünk és vágyaink első sorban azok felé a társadalmi alakzatok felé irányulnak, melyeket a fejlődés legutolsó ritmusa hozott létre.

Ezzel szemben a közvetlenül megvalósítandó honi feladatok nem a nagy nyugoteurópai demokráciák mai feladatai. Ott egyre aktuálisabbá válik a polgári demokráciából a munkás demokráciába való átmenet problémája: nálunk első sorban ezt a polgári demokráciát kell létrehozni. Tehát oly valami eljöveteleért kell majd küzdenünk, melynek átmeneti jellegéről meg vagyunk győződve, valamiért, aminek szellemi és gazdasági gyarulásait, már a nyugoti tapasztalatokból jól ismerjük. Mégis modern szocializmus, modern gyáripár kapitalizmus és az ezen alapuló polgári demokrácia nélkül el sem képzelhető. És ezen a ponton jutunk megoldhatatlan ellentétbe az agrár-feudalizmussal és valószínű szövetségekbe az ipari tőkével, jóllehet meggyőződésekben és érzelmekben csaknem egyformán távol állunk az egyik-től, mint a másiktól.

Ha pedig valaki ezzel szemben azt vitatná, hogy a polgári Magyarország kiépítésének munkája a szocialista-párt erejével és keretén belül is megvalósítható, úgy azt válaszolhatnám, hogy ennek a fejlődésnek kétségtelenül egyik legerősebb mozgató ereje lesz ugyan a szociáldemokrácia, de ép a szocializmus érdekében arra kell törekednünk, hogy ez a párt ne veszítse el proletár és szocialista jellegét és ne váljon a polgári radikalizmus szélsőbal szárnyává. Azok előtt, akik mélyen sajnálják, hogy a viszonyok kényszere máris a *Népszavát* igen közel hozta a radikális burzsoa ideológiához, hogy az általános választójogért való küzdelem már is túlságosan abszorbeálja a munkások energiáit a parlamenti politika irányában: azok előtt nem kell bővebben fejtegetnem ennek a meggondolásnak indokait.

Vagyis úgy a *Bewegung*, mint az *Endziel* szempontjából egyaránt szükséges és fontos, hogy a radikális haladás hívei differenciálódjanak: egy radikális polgári pártra, mely a polgári Magyarország eljöveteleért küzd és megvalósítja azokat a reformokat, melyek az adott hatalmi viszonyok mellett keresztülvihetők és egy intranzigens, forradalmi munkáspártra, mely a munkásosztály legsajátosabb szükségleteit érvényesíti s szélső propagandájával lehetővé teszi, hogy a polgári radikalizmus lerombolhassa a demokrata haladás akadályait.

* * *

Milyen lesz ez az új radikális párt?

Az bizonyos, hogy nem lesz sem 48-as, sem 67-es, mivel első és főfeladata lesz annak a közjogi ideológiának a kiküszö-

bölése, melyet kurucok és labancok egyaránt önző osztályérdekeik takargatására használtak fel.

De gyöngé és meddő marad minden oly törekvés, mely nem tud a múlt történelmi erőibe beilleszkedni és amely a jelen bajainak orvoslása mellett nem képes egy nagy és ragyogó *Endziel*-lal állandó és önfeláldozó erő kifejtésekre hevíteni az embereket . . . így fog szólni az ellenvetés.

Én ezt az ellenvetést mélynek és helytállónak ítélem. Csakugyan a történelem azt mutatja, hogy minden nagy emberi mozgalom — bármennyire gyomorkérdésnek mutatta is ki végső elemzésében a történelmi materializmus — csak az ideologikus erők tetemes megfeszítésével tudott érvényesülni, egy a napi bajok orvoslásán túlmenő ragyogó és integrális végcél kitűzése által.

Magyarország történelmének legújabb szakában ez a végcél a független Magyarország eszménye volt. A függetlenségi gondolat ereje volt az egyedüli — leszámítva a szocialista gondolatot a maga körében — mely nagyobb és önzetlenebb küzdelmekre lendületet és kitartást adott. A magyar parasztságot, kispolgárságot és lateiner osztályt ezzel a gondolattal mozgósíthatta az egyre feudálisabbá és klerikálisabbá lett 48-as párt a szabadelvűpárt letörésére. Ez a gondolat tette legyőzhetlenné a nemesi ellenállást még az általános választójoggal szemben is, mert a mélyebben bírálni nem tudó tömeg előtt, mint a függetlenségi eszme védelmezője jelentkezett Ausztriával szemben. Ez a gondolat mentette meg az egyházpolitika mármár sülyedő hajóját, mikor Kossuth Lajos azt a függetlenségi gondolat integrális részeként állította oda. S végül ez a gondolat buktatta meg a vármegyei közigazgatás tervezett államosítását, mivel abban az osztrák befolyás újabb térhódítását látta — véleményem szerint egész helyesen — a közvélemény.

Az új radikális párt milyen viszonyban lesz a magyar közéletnek ezzel az uralkodó gondolatával?

Sajnos, hogy ép a magyar társadalom legelőrehaladottabb rétege előtt ezt a gondolatot annyira kompromittálta az agrárfeudális-klerikális reakció, hogy ép itt fog leghevesebb ellenállásra találni az a felfogás, mely az új radikális párt egyik főfeladatának ezen eszme in *integrum restitutio*-ját tekinti. Pedig a dolog valójában úgy áll, hogy a mai függetlenségi eszme valószínűs torzképe annak, ami eredetileg volt.

Eredetileg a függetlenségi eszme azt jelentette nálunk, amit általában mindenütt a világon jelentett: az elnyomott, kizsákmá-

nyolt gyarmatország felszabadulási törekvését az elnyomó, kizsákmányoló állam alól. Természetesen az első sorban a középosztály érdeke, mert az arisztokráciát a kizsákmányoló állam mindig lekenyerezi, míg a nép nagy tömegére meglehetősen közömbös, hogy ki uralkodik felette. Az osztálydinamika ilyen helyzete természetesen kényszeríti a középosztályt arra, hogy az elnyomó állammal és az arisztokráciával szemben a demokrata haladás ügyének élére álljon. A világ minden függetlenségi harca egyszerűsége mint a demokrata törekvések melegágya jelentkezik, mely az osztályellentéteket legalább ideig-óráig nivellálja. Az északamerikai, az olasz, a svájci, a norvég függetlenségi küzdelem eminenter demokrata jellege nem lehet más, úgy annyira, hogy a szabadság, egyenlőség és testvériség jegyében születik meg mindenütt az új független állam. És ez természetes is. A függetlenségi harc annyira megköveteli az anyagi és erkölcsi erőknél a végsőkig való megfeszítést, hogy a tulajdonképpen érdekelt osztálynak a társadalom túlnyomó többségének áldozatkészségére kell számítania.

A 48-as függetlenségi küzdelem újabb bizonyítéka ennek a törvényszerűségnek. Ami kevés demokrata és szabadgondolkodó lendület a mai magyar közéletben még van (és ami nem szocialista eredetű), az a 48 hagyományaiból táplálkozik.

Kossuth és reformátor társai tisztán látták ezt. Egy részük okos számításból, a másik ideális lendületből átlátta, hogy a magyar középnemesség csak úgy boldogulhat, ha az „alkotmány sáncaiba beviszi az egész népet”. Kossuth maga nyíltan hirdette, hogy „míg a feudalizmus maradványaiból, a boldogtalan úrbéri viszonyokból, ki nem bontakoznak, érdekegyesítésről szó sem lehet. Itt van a közös bizalmatlanságnak, a nép gyűlölködésének kiapadhatatlan forrása”. Vagy : „ . . . A népet, a nép földét szabaddá kell tenni az egész országban egyszerre . . . különben a nemesség kezére kerül s e kor egyszerűsége a magyar nemzet és a magyar nemzetiség halálnapja lesz.” . . . Hasonló szellem sűrűn nyilatkozott meg az 1847/8. országgyűlés alsó tábláján a jobbagység tárgyalásakor.

S bár a 48-as nagy idők nemesi osztályharcjellege erősen kidomborodó: úgy másrészt kétségtelen, hogy a nyugateurópai demokrata jelszavak soha nem érvényesültek nálunk ekkora terjedelemben és intenzitásban, mint ezekben az időkben: jobbagyfelszabadítás, közteherviselés, általános hivatalképesség, népképviselés, törvényelőtti egyenlőség vezet be a függetlenségi

harcot. És elég ezen idők írásait és beszédeit olvasni, valamint a 60-as évek ideológiáját, melynek a 48-cal való belső egysége nyilvánvaló és összehasonlíthatni ezt az eszmekört a mai hivatalos magyar tudomány és politika álláspontjával, hogy kellőképp átlássa az ember azt a rettenetes szakadást, mely a két világ között fennáll.

Viszont a másik oldalon Acsády részletekbe menő kutatásai kétségtelenné tették annak a nézetnek helyességét, mely a függetlenségi küzdelem nagy lendületét, áldozatkészségét, hevét és kitartását ép annak a demokrata mأمornak, a liberalizmus eszméiben való ama összeforradásnak tulajdonítja, mely az ország népét felszabadította és amely — a gyakorlati végrehajtás csalatkozásai által még nem érintve — egy egészen új, boldog és szabad kornak eljövételét érezte.

A függetlenségi gondolat ereje, a Kossuth Lajos nevének nimbusza a magyar nép lelkében túlnyomó részében nem az Ausztria elleni harc, hanem a jobbágyfelszabadító demokrácia első ujjongó reményeinek emléke. S minthogy Ausztria tényleg e nagy átalakulás egyik legnagyobb akadályja volt s az ellene való harc — legalább a nagy néptömegek lelkében — mint a nép jogaiért való harc jelentkezett: mi sem természetesebb, mint az, hogy a 48. és 49. éveknek heroikus harca, óriási anyagi, erkölcsi és véráldozata végleg összeforrasztotta a népjogok eszméit a függetlenségi gondolattal. A 48-as párt tényleg a szegény, kis emberek pártja lett és leghamarabb vette fel magába a szegény néptömegek összes aspirációit.

Egyike volna a legérdekesebb tanulmányoknak azt kimutatni, hogy ebbe az intranzigens és demagóg jellegű pártba hogyan költözött bele az agrár-feudalizmus és a klerikalizmus szelleme és miként vált a függetlenségi eszme mindinkább reakciós törekvések bitorolt cégérévé.

Az bizonyos, hogy a 48-as párt vezéreinek sikerült a nép egész nyomorgó elégedetlenségét és elkeseredettségét Ausztria ellen irányítani, amely lélektani folyamat nem lep meg senkit, aki ismeri ugyanezt a taktikát az antiszemita törekvések, vagy a nemzetiségek elleni gyűlölet szítására. A kisipar pusztulása az osztrák gyáripár versenyé miatt bizonyára hathatós mértékben erősítette ezt a folyamatot. Emellett a 48-as párt, mint tulajdonképpen az egyetlen komoly ellenzéki párt, mely az összes elégedetlen elemeknek és politikai kalandoroknak gyűlőhelyévé vált, a „szabadelvű” párt korrump választási rendszerének pártkasszáival és szolgabíráival szemben a mandátumokért való tülekedésnél

egyedüli ellenszerül a legféktelenebb demagógiát használhatta, mely az urak elleni nyílt izgatásig és földosztási ígéretekig fokozódott s minden az átkos Ausztria cégére alatt.

Csoda-e, hogy a szegény, műveletlen nép elhitte sok évtized hazug és véresszájú propagandájának, hogy minden bajának forrása az átkos Ausztria?

Ezzel a zavaros, gyűlölködő, bizonytalan és lelkiismeretlen ideológiával fogja szemben találni magát minden akciójában az új radikális párt. És a lelkeknek ezt a szomorú káoszát még növelni fogják ellenségeink rágalmai, akik a becsületes népbárát politikát azzal fogják majd diszkreditálni akarni, hogy mint darabontpolitikát, mint a bécsi burg cselvetését állítják oda a nép elé, amely taktika annál veszedelmesebb, minthogy az utolsó kibontakozási kísérletnek tényleg ez a jellege volt.

Ilyen körülmények között az új radikális pártnak az lesz a kötelessége — nehéz, súlyos, de a legnagyobb erőmegfeszítésre méltó kötelesség! — hogy a tudománytalan, demagóg, agrár-feudális függetlenségi gondolatot visszavezesse valódi forrásaihoz s egyben a modern tudomány szellemében megjelölje annak eszközeit és útját a jelenben.

A történelmi materializmus kipróbált módszere most sem fog bennünket cserbenhagyni, hanem ezekre az eredményekre fog vezetni:

Minden gyarmatorszámban — ha némileg megerősödik — szükségkép kihajt a függetlenségi gondolat, mint ama szervezeti hajlandóságok visszaverődése az emberek öntudatában, melyek az ország összes erőit önálló, a gyarmatosító ország kizsákmányolásától független, gazdasági tömörülésre serkentik. Magyarország mezőgazdasági gyarmata Ausztriának és így a fejlődő ipari étellel egyre erősbödni fog a függetlenségi gondolat. Ezt a gondolatot dőreség volna titkolni vagy rejtegetni, mert szükségkép előálló produktuma a nemzeti életnek. Ellenkezőleg ezt a gondolatot fejleszteni kell, mint minden haladó, modern, szabadgondolkodó és kulturális törekvés természetszerű eszmei fókuszát és különösen arra kell törekedni, hogy megtisztítsuk azt ama beteges és perverz mellékképződményektől, melyeket a tudatlanság és az osztályuralom fűztek hozzá. Lássuk be végre a történelmi tanulságok és a történelmi materializmus fényében, hogy Magyarország függetlenségét csak gazdasági és kulturális fejlődésének legteljesebb kifejlesztése biztosíthatja. Vagyis az a becsületes radikális politika, mely gazdag polgári demokráciát teremtve e koldus

agrár-feudális országból, a kultúra és a gazdasági jóllét áldásaiban egybeforrasztja ezen ország minden fiát s így megteremti minden dolgos élet koalícióját, a középkor dologtalan uralma ellen egyrésztől, a gyarmatosító állam elnyomó törekvései ellen másrésztől. A magyar függetlenség kivívásának nincs más módja, de ez a mód biztos és szilárd. Ha a gazdasági és kulturális önállóság megvan, akkor a közjogi és a katonai függetlenség, minden analóg történelmi folyamat egybehangzó tanúsága szerint, biztosan és kimaradhatlanul bekövetkezik . . .

Akik pedig ez ellen azt fogják mondani, hogy ez szent igaz, de a magyar paraszt nem ért a történelmi materializmus-hoz, azoknak azt felelem:

A történelmi materializmus igazságai az élet igazságai s ha az agrár-feudalizmus függetlenségi hazudozásait el lehetett hitetni a magyar néppel — hazudozásait, melyeket vérevel és pénzével fizetett meg — akkor kevesebb fáradtsággal el fogjuk terjeszteni azt az ideológiát, mely igaz és becsületes, mely megfelel a függetlenségi eszme genezisének s melynek áldáshozó eredményeit napról-napra élvezni és tapasztalni fogja az úri huncutságok által becsapott és kizsákmányolt magyar nép!

Aki ebben kételkedik: az egyáltalán a nép életerejében kételkedik és mondjon le minden politikai küzdelemről.

Én meg vagyok róla győződve, hogy a józan magyar nép meg fogja érteni az ilyenféle beszédet:

... Ausztria nyom bennünket, az bizonyos. De első sorban nem hadseregével, hanem gazdaságával nyom. A népet a szegénység és a nyomorúság teszi földönfutóvá, nem pedig a 70 vezényszó. És magyarosítani ingyenes állami népoktatással ezerszer jobban lehet, mint azzal, hogy magyar vezényszóval kínozzák a legénységet német helyett. A népet tehát függetlenné nem a vezényszó, vagy a külső hadi dísz teszi, hanem az anyagi függetlenség. Földet kell adni a népnek és ipart. De ez a nagy földesuraknak nem tetszik, mert az ő érdekük, hogy a hitbizományok rendszere és az igazságtalan adók megmaradjanak, melyek a magyar ipart lehetetlenné teszik. Ellenben a hadsereg mai állapota az uraknak kellemetlen, mert megnehezíti fiaik előmenetelét a tisztai állásokban. Ezért hitetik el veletek, hogy a vezényszó a fontos és a közgazdaság a mellékes. A magyar függetlenséget csak a nép vívhatja ki a maga erejéből. De a magyar nép egyre gyöngül, mert kivándorol a nyomorúság elől, mert állati módra él, mert beteg és tudatlan. Világos tehát, hogy

mindenekelőtt szabaddá és gazdaggá kell tenni a népet. Aki címerrel vagy vezényszóval hozakodik elő, mielőtt nektek becsületes kenyeret és iskolát adna: az politikai szélhámós, aki a ti nyomorúságotokkal gseftel és önző osztályérdekeit istápolja vele. Nézzétek csak meg a közelmúlt nemzeti küzdelmét. Mi lett belőle? Az urak elsikkasztották az önálló vámterületet, mely hatalmas magyar ipart teremtett volna.

Ha rozoga lett a házatok, ha dűledeznek a falai, mit csináltok? Zászlót tűztök ki rá, avagy nemzeti színűre festitek, hogy össze ne omolják?! Úgy-e nem, hanem megerősítitek a falakat, esetleg új fundamentumot ástok neki. A nemzet házával is úgy van: a külső dísz mit sem használ, ha az alapok ingadoznak. A nemzeti lét alapja pedig a nép ereje, gazdasága, műveltsége. E mellett pedig idehaza békesség legyen. Előbb állítsuk helyre a testvéri egyetértést az összes nemzetiségekkel. Az oláh, a tót, a ruthén stb. ép oly szegény és elnyomott, mint ti. Nem ellenségeitek, hanem barátaitok ők. S mindaddig, míg jó egyetértésben nem élünk velük, hiába mennénk Ausztria ellen, mert akkor elül is, hátul is támad bennünket az ellenség . . . stb. stb.

Oly tiszta és világos mindez. Oly igazságokon alapszik, melyek évtizedek óta marcangolják a mi népünket.

Ne féljünk tőle: meg fogja érteni a radikális függetlenségi politikát, pláne ha az becsületesen hadat izen összes ellenségeinek: latifundiumnak, püspököknek, vármegyéknek, prókátoroknak és a nemes urak és zsidó bankárait „közgazdasági tevékenységének”.

És ez ép a radikális politika tulajdonképeni programja.

A radikális párt programjának fel kell ölelnie a gazdasági és kulturális élet egész terét és fel kell használnia a művelt nyugat összes tapasztalatait e kérdések megoldása körül. S nem mint hazug jelszót és ürügyet osztályérdekek leplezésére, hanem mint a radikális haladás komoly tényezőjét figyelembe kell venni történelmi múltunk és mai helyzetünk speciális tényezőit.

Nyilvánvaló, hogy főfeladatunk a gazdasági önállóság megszerzése lesz azon elv alapján, hogy mindenekelőtt a honi termelés elégítse ki azt a honi fogyasztást, melyet minden áron emelni és fokozni kell. Ez a küzdelem esetleg az önálló vámterület jegyében fog lefolyni, ha az európai viszonyok a védő-

vámos politikát a jövőben is lehetővé teszik. De mindenesetre véget fog kellenni vetni a pénzintézeteinkben annyira elharapózott uzsoraüzleteknek s bele kell kényszeríteni a tőkét a szolid és produktív befektetésekbe.

Az ipar megteremtésének és a fogyasztás emelésének főfőproblémája a latifundiumok elleni küzdelem lesz, mely a nagybirtokot felosztva egy messze kiterjedő s valóban a nép érdekét szolgáló termelési, fogyasztó és értékesítő szövetkezeti hálózattal megteremti az intenzíven gazdálkodó kisbirtok rendszerét. Természetesen e célból véget kell vetni a parcellázási uzsorának s nemcsak olcsó földet kell adni a parasztnak, hanem az állami és községi szervek messzemenő bevonásával a modern szövetkezés minden erőforrásaival támogatni kell a népet úgy a termelésben, mint az értékesítésben.

Ez viszont csak akkor lesz lehetséges, ha a mai vármegyei nemesi önkormányzat a legszélesebb alapokon nyugvó népies önkormányzattá lesz a municipálszocializmus termékeny kezdeményezéseinek céltudatos felkarolásával.

Mindezek a feladatok elkerülhetetlenné fogják tenni a nép szellemi felemelését és a vallás-erkölcsi butítás és a véres történetírás helyét el kell foglalniok a gazdasági és technológiai ismereteknek, a természettudományoknak és a humánus kultúr-történeletnek, mely nem a vérengzések, hanem a termékeny, alkotó munka és az emberszerető béke etikáját hirdeti.

Ezen grandiózus közoktatásügyi reform kellő fedezetre fog találni az egyházi birtokok szekularizációjában s a mai rendszernek az egyházakat és az improduktív osztályokat szolgáló kiadásában, valamint adóügyünk reformjában egy bátor és becsületes progresszív adó alapján.

Mindennek természetes következménye lesz az egészségügyi szolgálat államosítása az egész vonalon és a saját érdekei tudatára ébredt nép a jól honorált orvosokban nemcsak testi, de lelki vezérekre is fog találni.

A polgári radikalizmus attól sem fog visszarettenni, hogy az igazságszolgáltatás államosítását követelje s már a jelenben a szegények hathatós ingyenes jogvédelmét keresztülvigye.

A polgári radikalizmus a munkásosztályban nagy törekvései megvalósításának leghatalmasabb szövetségesét látván, csak természetes, hogy teljes erejével fel fogja karolni a munkásvédelmi intézményeket, különösen a munkásbiztosítás minden fajtát.

Nem feledve pedig el, hogy minden társadalmi haladás az eszmék szabad terjesztésének lehetőségétől függ, biztosítani fogja a teljes gondolat-, sajtó-, gyülekezési, egyesülési, izgatási és sztrájk szabadságot, ameddig az erőszakos, terrorisztikus eszközök alkalmazásához nem nyúl.

Úgy a radikalizmus, mint a függetlenségi gondolat belső lényege magával hozza, hogy az új párt gyökeresen szakítani fog minden erőszakos magyarosítással, minthogy jól tudja, hogy a pandúrral, megvesztegetéssel és önkénnyel üzött magyarosítás nem a magyar nép, hanem az osztályuralom érdeke s hogy az egybeolvasztásnak csak egyetlen eredményes politikája van — mint ahogy ezt a nemzetiségi törvény tisztán látó és nemes szívű megalkotói felismerték — és ez a közös érdekekben való egyesítés politikája a jólét, a kultúra és az igazságosság alapján. Ismerve a vármegyei basák magyarosító politikáját és annak eredményeit, melyek a nullával egyértékűek és tudva azt, hogy az Egyesült Államok szabad és kultúragazdag levegője minden pandúr, szolgabíró, megvesztegetés és kényszerhymnuszénekeltetés nélkül rövid pár év alatt elangolosítja a mi szegény, éhező tótjainkat: a radikális pártnak egyik főfeladata lesz, hogy nemzetiségi politikáját nem az agrár-feudális junkerek, hanem a Deákok és az Eötvösök bölcs szellemében vezesse.

Közjogi téren — ép a függetlenségi gondolat érdekében — arra fog törekedni, hogy minden közjogi és nacionalista izgatást lehetetlenné tegyen a nép reális érdekeinek állandó hirdetésével, ha kell forradalmi érvényesítésével. S hogy minden aulikus és Bécsbe sandító lakájtörekvéstől való tökéletes izoláltságát dokumentálja, de meg hogy növelje a függetlenségi gondolat erejét: minden apró-cseprő katonai és közjogi furfangossággal szemben a modern néphadsereg (milícia) eszméjének fog propagandát csinálni azon meggyőződéstől áthatva, hogy az igazi alkotmánynak csak egyetlen igazi védbástya van és ez: az egész, felfegyverezett, érdekeit jól felfogó nép.

Amily megvalósíthatatlan ez az eszme a jelenben: ép oly óriási nevelő és propagandisztikus erővel bír a jövőre nézve.

* * *

A 67-es politika végleg diszkreditálva van és a „nyeregbe jutott” 48 csődöt mondott. Mert vagy lakmározó opportunizmussá alakult át, vagy tehetetlenül dühöngő közjogi frazeológiává.

Az utolsó igazi 48-as, a függetlenségi párt volt alelnöke Mocsáry Lajos tisztán látja ezt: ő, aki érdeme szerint ítéli meg pártját és a koalíciót, aki régi híve az általános, titkos választójognak, a szekularizációnak, az antimilitarizmusnak és a nemzetiségek egyenjogóságának.

Természetesen vén bolondnak nevezik a hazafiak, pedig ő az egyedüli, aki a régi, tiszta 48-at képviseli.

És Mocsáry Lajos, aki megvetette mindig az egész „vezényszópolitikát”, nem tudna jobb tanácsot adni, mint azt, hogy ki kell küzdeni az egész perszonális uniót a végletekig menő passzív rezisztencia fegyvereivel. Csak jöjjenek az osztrák ármádiák és tiporjanak le. Uralmuk tartós nem lehet a XX. század elején, a demokrácia és az antimilitarizmus idején.

Mocsáry Lajos téved. A XX. század elején ép úgy a hatalmi erők uralkodnak, mint bármely más történelmi korszakban. És a Habsburg-ház ellen és Ausztria ellen ma megindított ú a végletekig vitt közjogi harcnak csak ugyanaz az eredménye lehetne, mint 1849-ben. Miért? Mert a militarizmus még sokkal erősebb lett és Magyarországon nincs demokrácia és antimilitarizmus.

A függetlenségi eszme jövője tehát e két erő fejlődésétől függ.

A radikális párt programja a magyar függetlenségi gondolatnak egyedüli elképzelhető útja.

* * *

Mélyen érzem ezeknek a fejtegetéseknek hiányait és részletszerűségeit és nem is tenném azokat közzé, ha végleges megoldási tervről és nem arról volna szó, hogy a magyar radikálisok kicsiny csapatának figyelmét felhívjam ezekre az égető kérdésekre.

E mellett az a meggyőződésem, hogy az új párt programja csak kollektív munka lehet. Együttesen kell tudományosan feldolgoznunk azokat a kérdéseket, melyek a radikális politika sarkkövei lesznek.

Ma a reakció fénykorában úgy is ki van zárva minden tényleges beavatkozás a politikai munkába.

Használjuk tehát fel ezt az időt arra, hogy elméletileg tisztába jussunk feladatunkkal és ezzel megoldásának módozataival.

Remélem, hogy a Huszadik Század munkatársai mindannyian kiveszik részüket szemlénk hasábjain ebből a szép és termékeny munkából.

Úgy képzelem, hogy ki-ki a programm azt a részét dolgozná ki, mely tanulmányainál vagy érdeklődésénél fogva hozzá legközelebb esik. Pl. ilyenféleképen: A magyar radikalizmus feladatai a nemzetiségi kérdés terén, a közoktatás terén, a hadügy terén stb. stb.

Ezekből az essaykból kialakulhatna a radikális párt teljes eszmei tartalma, melyet aztán szélesebb körök figyelmébe ajánlhatnánk.

A Huszadik Század természetesen oly eltérő álláspontok kifejtését is lehetővé fogja tenni, melyek a radikalizmus közös alapján állanak. (Pl. a vármegye kérdésében érdekes csatákat vívhatnak az önkormányzati eszme és az állami közigazgatás hívei.)

Termékeny munka lesz ez, melynek szükségességét minden gondolkodó ember erezi. Hogy ha majd itt lesz a dagály és ki lehet bontani a vitorlákat: a hajónk pontos iránytű nélkül ne maradjon!

És ki ne érezné, hogy ez a dagály közeledik, hogy meginoztak a régi rendszer alapjai és megszületni készül egy új világ.

A régi rendszer . . .

Hatalmas, szimbolikus erővel szintetizálta egy ismeretlen művész.

A *Studio* ez év márciusi számában lapozva, egy szobormű ragadta meg a figyelmemet. Szegény, csontig-bőrig lesóványodott angyalkát ábrázolt, mely szinte halálos erőfeszítéssel s fájdalmas kínnal akarna felrepülni. De nem tud, mert elaszott testét a földhöz köti két középkori alak: egy szent fejedelem és egy szent apáca. Megdöbbenve néztem ezt a hatalmas alkotást és megdöbbenésem még fokozódott, mikor a kép alatt ezt az aláírást találtam: *The Spirit of Modern Hungary Modelled by C. R. Ashbee and Alex Miller.*

Talán honfitársunk lehet az egyik, azok közül való, kiket száműzött a két középkori hatalom. Az agrár-feudalizmus és a valláserkölcsei nevelés . . .

A magyar radikalizmus feladata, hogy elmesse a szegény angyalka kötelékeit.

Mert bizony így végleg éhen hal.

Jászi Oszkár.